

Một trong những huyền thoại của toàn cầu hoá mà Ranabir Samaddar, giám đốc Diễn đàn nhân quyền Đông Nam Á (Forum d'Asie du Sud-Est pour les Droits de L'homme), đã vạch ra là “sự vắng mặt của luật lệ dưới lớp vỏ luật lệ trong quá trình toàn cầu hoá” (xem Globalisation de L'absence de Lois, hồ sơ “Le Défi de la Mondialisation” của báo Liberation).

Siêu cường và phần còn lại của thế giới

Có thể thấy ngay trong cái gọi là “định chế trọng tài kinh tế của thế giới” là WTO những bất toàn của nó. Bất toàn ở chỗ còn đó những mâu thuẫn chưa giải quyết mà vòng đàm phán Uruguay – vòng đàm phán “sản sinh” ra WTO- đã chưa giải quyết hết và khất đến một vòng đàm phán mới trong khuôn khổ WTO. Tiếc rằng vòng đàm phán đầu tiên này của WTO chưa bắt đầu được sau sự cố “chống toàn cầu hoá” ở hội nghị thượng đỉnh

hệ con nợ - chủ nợ, thì do tỷ lệ góp vốn cao nhất, nên Mỹ hầu như định đoạt mọi chính sách của IMF và WB, thậm chí ấn định cả con người lãnh đạo các định chế này, theo thông lệ WB do một công dân Mỹ lãnh đạo, IMF do một công dân châu Âu điều khiển. Làm sao có thể khác hơn khi Mỹ là siêu cường kinh tế – chính trị hầu như là độc nhất hiện nay. Từ ngữ “toàn cầu hoá” đã chẳng “rộ lên” từ sau sự sụp đổ của khối Liên Xô và Đông Âu hay sao? Chính từ sự sụp đổ đó cùng của chủ nghĩa kinh tế chỉ huy, mà mô hình kinh tế duy nhất còn lại nay là chủ nghĩa kinh tế tự do hay nói cách khác là kinh tế thị trường. Và nói đến kinh tế thị trường, thì Mỹ chính là nước đang rao giảng triết đề nhất (xem: trích các diễn văn của cựu TT Clinton nhân chuyến thăm VN, PTKT 12.2000).

Toàn cầu hoá chẳng qua chính là một cái tên gọi khác thay cho cụm từ *pax americana*, nguyên nghĩa là “nền hoà bình dưới trướng Mỹ”, trong thực tế là một trật tự kinh tế chính trị, văn hoá... thế giới dựa trên những chuẩn mực Mỹ. Muốn hay không muốn, đây là một hiện tượng đã luôn xuất hiện trong lịch sử. Thời đế quốc La Mã thì là *pax romana*, “nền hoà bình La Mã”, tức trật tự dưới trướng La Mã, thế giới còn lại thì gọi là *barbares*, rợ man di. Ở phương Đông ngày xưa cũng thế,

Countries).

Muốn hay không muốn trong mỗi “pax...” đó, phần còn lại của thế giới cũng trao đổi buôn bán, văn hoá... với đế quốc kia bằng đồng tiền, ngôn ngữ của đế quốc đó, và cả với những luật lệ, tập quán... của đế quốc đó. Thường thì đế quốc đó chính là cái chuẩn cho thế giới còn lại. Với đế quốc La Mã là tiếng La tinh, với Thiên triều là tiếng Hán, với Mỹ là tiếng Anh, xin lỗi tiếng Mỹ (American English) thì chính xác hơn, cùng những “phụ tùng” khác nền văn minh đó như âm nhạc, văn chương, học thuật, nghệ thuật, khoa học kỹ thuật... Phải hơn chục rưỡi thế kỷ đế châu Âu mới thôi học tiếng La tinh. Đông Á còn lâu hơn, đến tận cuối thế kỷ 19, mới bỏ nền Hán học. Thế thì ngày nay, đồng USD có là bản vị chính thức hay bán chính thức của đại đa số các nước cũng không phải là chuyện lạ hay mất thể thống gì, bằng cớ là để so sánh tổng sản lượng nội địa các nước người ta vẫn chỉ dùng mỗi từ rút ngắn là GDP và đơn vị tiền tệ tính toán là USD, thậm chí có những nước mà cấp chính quyền tỉnh, huyện cũng thi nhau tính toán “GDP tỉnh, huyện nhà là... bấy nhiêu USD” cho dù tỉnh đó, huyện đó có đang chi nhiều hơn thu.

Muốn hay không muốn tiếng Mỹ vẫn là tiếng thông dụng nhất, bằng cớ là từ “ô kê” (chính xác là O.K. nhưng

TOÀN CẦU HOÁ HUYỀN THOẠI VÀ SỰ THẬT

DANH ĐỨC

Seattle. Bất toàn ở chỗ để gia nhập được WTO phải hội đủ điều kiện là thông qua một số hiệp định thương mại song phương với Mỹ, với EU, với Nhật..., mà riêng hiệp định với Mỹ đã chiếm hết 80% nội dung những thỏa thuận rồi, chỉ còn 20% là cho phần còn lại của thế giới.

Bất toàn còn ở chỗ, trong khi từng nước (nhất là các nước đang phát triển) phải quan hệ với IMF và WB cùng các định chế tài chính khu vực trong quan

Trung Quốc chính là “đế quốc nằm ở giữa thế giới” – lúc đó còn được xem là một mặt phẳng- Empire du Milieu, thậm chí còn tự gán cho một tính chất thiêng liêng, ý trời, với cái tên gọi “thiên triều” (Empire Céleste), phần còn lại cũng gọi là rợ man di. Ngày nay, không còn gọi là man di nữa mà gọi là thế giới thứ ba hoặc các nước đang phát triển, có khi gọi thẳng thừng là các nước nghèo mang nợ nặng nề (HIPCs – Heavily Indebted Poor

do “bị” phát âm là “ô kê” rất ư là “Việt ngữ” nên tác giả bài này xin được phép ghi lại cho đúng ngữ âm) nay đã ở đâu mỗi chót lười của quá nhiều người tự xem là “thành đạt lắm rồi”. Trên bình diện khác, việc một vài đài truyền hình “MTV hoá” một vài chương trình của mình, với chừng đó bài hát “xập xình” như đài “mẹ” hay với những tư thế nhái theo các V.J. (người dẫn chương trình nhạc truyền hình) của MTV cũng không có gì là lạ. Phàm thì

bất chức cái “dung tục” nhất vẫn dễ dàng hơn là rượt đuổi theo về mặt khoa học kỹ thuật. Bởi thế trong tiếng Pháp mới có động từ “singer” và danh từ “singeries” tức (làm) trò khỉ, nhái lại như loài khỉ (singe) bất chức...

Trong quá trình toàn cầu hoá đó, thật dễ ghi nhận những trường hợp “cá lớn” nuốt cá bé, nhất là khi “cá lớn” lại là “đệ nhất” kiêm “độc nhất siêu cường”. Tỉ như thí dụ dưới đây.

Quyền lợi Mỹ trên hết

Theo Reuters, chính quyền Bush hôm thứ tư 2.1.2002 đã giải toả phần nào việc “kiểm soát việc bán các siêu máy tính” cho Việt Nam, Ấn Độ, Nga, Pakistan, Trung Quốc và một số nước Cận Đông. Theo quyết định này, từ

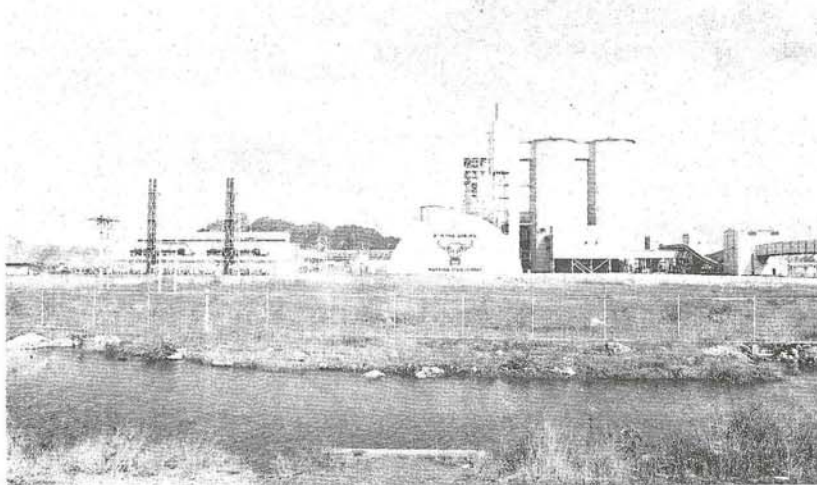
một văn bản dưới tựa đề: “Luật mới của Mỹ không cấm nhập khẩu cá từ Việt Nam”. Theo các tác giả văn bản này, “đã có rất nhiều sự hiểu lầm liên quan đến một đạo luật vừa được Quốc hội Mỹ thông qua, đoạn 755 (Section 755) của Luật Công 107-76 qui định nhãn hiệu của cá nhập khẩu. Quốc hội Mỹ không thông qua một đạo luật cấm nhập khẩu “cá da trơn Việt Nam” (Vietnamese catfish). Không có sự cấm đoán nào đối với việc xuất khẩu cá từ Việt Nam. Luật này đề cập đến vấn đề nhãn hiệu và chỉ ảnh hưởng đến tên thương mại. Cơ quan quản lý thực phẩm và dược phẩm Mỹ (FDA) quy định những tên thương mại có thể chấp nhận được đối với tất cả các loại hải sản ở Mỹ. Luật mới này quy định rằng

nhận được đối với cá của Việt Nam”, tức sẽ xác định xem các loại cá da trơn của Việt Nam sẽ được mang tên gì.

Có thể nghĩ gì về hai tin trên? Trước hết trở lại với tin Mỹ bớt những hạn chế về việc bán các “siêu máy tính” cho Việt Nam và các nước khác. Theo Christophe Guillemin trên ZDNet France, động cơ của việc Mỹ giải toả những hạn chế bán “siêu máy tính” là do những bận tâm thương mại: “Nhiều nhà chế tạo siêu máy tính Mỹ than phiền rằng các hạn chế này khiến họ mất đi các thị trường đầy lợi nhuận rơi vào tay các nhà sản xuất của châu Âu vốn không hề bị hạn chế trong việc buôn bán các siêu máy tính... Đạo luật cấm bán “siêu máy tính” này được đưa ra từ năm 1979 nhằm hạn chế các chương trình nghiên cứu hạt nhân của các nước không phải là đồng minh của Mỹ. Vào lúc đó, Mỹ là nước duy nhất sản xuất các siêu máy tính. Song châu Âu và châu Á sau này đã đuổi kịp Mỹ trong lĩnh vực này”. Từ việc hạn chế rồi thôi hạn chế bán các siêu máy tính, có thể thấy chẳng qua cũng chỉ là “quyền lợi Mỹ trên hết” (*America First*). Thế cho nên, việc Cơ quan quản lý thực phẩm và dược phẩm Mỹ (FDA) có xem cá basa của Việt Nam có thuộc họ Ictaluridae hay không và sau này đặt tên thương mại cho cá basa của Việt Nam như thế nào cũng chỉ là “America First”.

Làm thế nào để tồn tại ?

Muốn hay không muốn cũng phải chấp nhận “luật chơi” đó trừ phi đủ mạnh để lật đổ cái “trật tự” đó. Muốn hay không muốn cũng phải “buôn có hội bán có phường” trong cái chợ thế giới, tức kinh tế thị trường. Tất nhiên để giữ bản sắc phải có được cái định hướng của riêng mình mà ta gọi là “định hướng XHCN”. Vấn đề là làm sao cho cái “định hướng XHCN” đó rõ rệt “XHCN” hơn, chứ không chỉ xuất hiện trong điệp khúc “thành phần kinh tế quốc doanh phải là chỉ đạo”. Định hướng XHCN đó phải đem đến những thành tựu hiển hiện là những phúc lợi xã hội mà người dân phải được hưởng. Sẽ là sáo rỗng và vô nghĩa khi nói rằng “từ dân, do dân, vì dân...” nếu như để cho các phúc lợi giáo dục, y tế ngày càng cạn kiệt. Sẽ là lầm lẫn và vô trách nhiệm nếu đổ thừa cho những tiêu cực (gian lận đối trá, trốn thuế,



Ảnh Phạm Hồng Bích

nay các nhà sản xuất máy tính Mỹ có thể bán các “siêu máy tính” cho Việt Nam và các nước vừa nêu mà không cần xin phép Chính phủ Mỹ. Duy chỉ có một hạn chế là các “siêu máy tính” này không được có công suất tính toán vượt quá 195 tỷ phép tính trong một giây. Tuy nhiên, cho dù có còn bị hạn chế ở công suất như thế, thì quyết định giải toả này cũng dễ dãi hơn trước: trước kia cấm bán các “siêu máy tính” có khả năng thực hiện không quá 85 tỷ phép tính trong một giây. Các nước còn bị cấm bán “siêu máy tính” là CHDCND Triều Tiên, Cuba, Iran, Iraq, Sudan và Syria.

Cũng trong khoảng thời gian này, Sở quản Mỹ tại Việt Nam đã phát đi

tên “catfish” chỉ được sử dụng đối với các loại cá trong họ Ictaluridae trên thị trường Mỹ. Việt Nam sẽ tiếp tục được xuất khẩu cá vào Mỹ, miễn là chúng không gắn thương hiệu “catfish”. Theo các tác giả, “loại cá mà các nhà sản xuất của Việt Nam đang xuất khẩu sang Mỹ dưới cái tên “catfish” thuộc họ Pangasius - cá basa là Pangasius bocourti, trong khi cá tra là Pangasius hypophthalmus hoặc Pangasius sutchi” tức không thuộc họ Ictaluridae để được mang tên thương hiệu là “catfish”. Các tác giả cũng cho biết “Cơ quan quản lý thực phẩm và dược phẩm (FDA) sẽ xem xét lại Điều 755, và, nếu cần, sẽ đưa ra một thông báo nhập khẩu về những tên thương mại có thể chấp

tham ô...), gặp phải trong xã hội là do "cơ chế thị trường".

Hãy thẳng thắn nhìn thấy rằng cái khuôn khổ cũ vẫn chưa trút bỏ được trong khi cái khuôn khổ mới thì, hoặc chưa tiếp thu xong và đầy đủ hoặc chưa từng nhìn thấy, sờ thấy, trải qua trong nguyên trạng của nó, mà thực ra mới chỉ sống trong những "dị dạng" do chính ta bày đặt ra và gọi đó là "cơ chế thị trường". Chẳng qua do phong cách quản lý còn quá mơ hồ và lỏng lẻo, công cụ quản lý còn quá sơ khai, nên mới để cho những kẻ hở pháp luật "rộng lớn" đến thế! Lấy một thí dụ: nếu quản lý được việc chi trả, thanh toán qua công cụ ngân hàng thay vì bằng tiền mặt, thì khó lòng mà tham ô, trốn thuế...

Khi đồng lương của anh là chừng đó, được trả qua ngân hàng, khi anh chi tiêu chừng đó, kể cả bữa cơm tối ngoài tiệm hay đi chợ siêu thị, cũng qua ngân hàng, thì anh còn dư hay thâm hụt bao nhiêu. Sở thuế "nắm gấy" anh quá dễ dàng, đồ anh dám vác tiền mặt đi mua một cái xe hơi, sẽ bị Sở thuế hỏi ngay: tiền này ở đâu ra? Một thí dụ mà các du học sinh nhận học bổng chính phủ Pháp đều kinh qua: nếu học bổng kéo dài hơn 1 tháng, thì mời anh ra ngân hàng BNP đăng sau trụ sở CIES (cơ quan cấp học bổng) mở trường mục và lãnh tiền tại đó hoặc các chi nhánh khác.

Như thế để hội nhập, phải sớm học hỏi và du nhập cái tinh hoa chung, phổ quát chứ không phải cái cặn bã, phải nhanh chóng sử dụng những phương pháp và công cụ quản lý như các nước khác. Đừng kiên trì bám víu lấy những lề thói cũ, tử như cuộc cải cách "xoá bỏ giấy phép con" ■

THÔNG BÁO

Thân mời các bạn đọc viết bài và mua tạp chí Phát triển kinh tế trong quý 2.2002 theo các chủ đề sau:

Tháng 4.2002: *Tăng cường sức cạnh tranh của doanh nghiệp VN*

Tháng 5.2002: *Ngành dệt may với những cơ hội mới*

Tháng 6.2002: *Phát triển khu chế xuất và khu công nghiệp*

Xin lưu ý: Hạn chót gửi bài chủ đề vào ngày đầu tiên trong tháng.

Ban biên tập

Hội nhập thế giới Bằng nền luật học mới

DU LONG

Càng sớm bắt 'cá biệt hoá' luật pháp, càng sớm "tương đồng hoá" (về phương pháp luận) với luật pháp quốc tế, con đường hội nhập sẽ an toàn hơn, do lẽ luật pháp chính là nền tảng của những giao thương, nhất là khi ở nước ngoài thiên hạ rất khoái sử dụng luật pháp để tranh tụng, để đấu lý. Hơn chục năm hội nhập qua mới chỉ là bước dạo đầu, chưa phải ràng buộc gì với ai.. Nay từng bước phát triển đều phải trong khuôn khổ của các hiệp định. Sẽ là lắm lần nếu coi nhẹ yếu tố luật pháp, một thách đố sẽ ngày càng cam go trên con đường hội nhập

Chìa khóa đầu tiên

Từ chục năm qua từ ngữ hội nhập đã trở thành thông dụng, vừa như là một yêu cầu của phát triển, vừa như là một cảnh giác qua cụm từ "hoà nhập chứ không hoà tan". Với thời gian, quá trình hội nhập ngày càng bức bách hơn, nhất là trong lĩnh vực kinh tế, do những yếu tố khách quan mới mẻ như Hiệp định thương mại Việt- Mỹ nay đã có hiệu lực thi hành, như việc láng giềng Trung Quốc gia nhập WTO, như việc sắp sửa mở cửa hàng rào thuế khoá để tham gia AFTA... Đáp ứng được chừng đó yêu cầu sẽ là "một bờ hơi tai" rồi, đó là chưa nói đến thách đố "đường để thua ngay trên sân nhà". Thế nhưng,

những thách đố đó mới chỉ là một phần của bài toán "hội nhập". Vấn đề còn nằm ở chỗ khác: những tranh tụng pháp luật mà vụ dụng độ cá catfish của Mỹ / cá basa VN mới chỉ là nốt nhạc mở đầu.

Muốn hay không muốn, nền kinh tế thế giới này vẫn đang vận hành theo cơ chế kinh tế thị trường, với những qui luật cung- cầu và cạnh tranh khắc nghiệt. Mặc cho mỗi nước có chủ quyền độc lập được tuyên cáo long trọng như thế nào, có luật lệ riêng biệt đến đâu, mặc cho các nước có ký với nhau những hiệp định thương mại như WTO hay các hiệp định khu vực hoặc song phương, thì trên thương trường thế giới mọi giao thương vẫn phải chịu sự chi phối của qui luật "mạnh được yếu thua" trên cơ sở không tương nhượng trong quan hệ buôn bán và dưới hình thức đấu tranh về pháp lý. Mạnh đây không đơn thuần là mạnh về tiền của, mà còn là mạnh về tập quán kinh doanh, trong đó có tập quán tranh kiện. Trở lại với vụ tranh tụng catfish và cá basa, không thể hy vọng Mỹ là siêu cường kinh tế mà sẽ nhường Việt Nam trong quan hệ buôn bán, trái lại, càng lớn mạnh nhiều khi càng "cả vú lấp miệng em". Có thể nói rằng Mỹ "ép" ta, nhưng cũng có thể nói rằng tại ta chưa quen đi kiện đó thôi, chứ nếu muốn thì việc Thái Lan xuất khẩu nước mắm ghi nhãn hiệu "Nuoc Mam Phu quoc" còn đáng để kiện hơn và chắc thắng 100%. Thế cho nên, thiển nghĩ, chìa khoá đầu tiên để hội nhập là chìa khoá luật pháp, nhất là công pháp quốc tế.

Còn nhớ cách đây 5 năm, đài BBC Việt ngữ, sau khi loan một tin "vịt cổ" về một tuyên bố (không có thực) của một nhà lãnh đạo Việt Nam, tưởng rằng sẽ bị kiện, nên đã chuẩn bị sẵn thầy kiện đối phó với hy vọng sao cho giảm thiểu thiệt hại tối đa. May mà lần đó, ta không chủ trương kiện, nên BBC